

Symposium: Nasjonalisme, demokrati og fellesskap i Norden: et forskningsproblem for historie- og samfunnsfagsdidaktikk

Arrangör för symposiet: Hans Olofsson, Centrum för de samhällsvetenskapliga ämnenas didaktik (CSD) vid Karlstads universitet, hans.olofsson@kau.se

Den här sessionen ges uteslutande på nordiska språk (svenska, nynorsk och bokmål). Hans Olofsson kommer att agera som diskussions- och samtalsledare under och efter de enskilda presentationerna

General abstract:

Nationalism, demokrati och samhällsgemenskap är tre centrala begrepp i västvärldens politiska diskurser. Begreppen har fått ökad aktualitet i en tid då osäkerheten tycks växa kring frågan om vad det är, som håller ihop våra samhällen. Det är trots politiska oenigheter lätt att tro, att vi har en likartad förståelse av vad dessa begrepp innebär. Vid närmare analyser framträder emellertid skiftande betydelser i olika sociala, politiska eller historiska sammanhang. En del av dessa skillnader bottnar även i olika nationella kontexter. Allt detta får självklart konsekvenser för de samhällsorienterande ämnenas utformning och inriktning (jfr Kvande & Olofsson red., 2024).

På vårt symposium diskuterar vi dessa frågor samtidigt som vi presenterar – och inbjuder fler forskare till medverkan i – uppbyggnaden av ett nytt samnordiskt ämnesdidaktiskt forskarnätverk, NFN (Nasjonalisme, demokrati og fellesskap i Norden). De planerade studierna inom nätverket innefattar undersökningar av lärarutbildningar, läromedel, policydokument och samhällsdebatt i ett komparativt perspektiv.

Forskningsnätverket NFN: bakgrund, forskningsproblem, målsättningar och metoder

Forfatter: Hans Olofsson, CSD, Karlstads universitet hans.olofsson@kau.se

Abstract:

I min del av symposiet diskuterar jag bakgrunden till nätverket: vilka är problemen och vad vill vi veta? Det forskarnätverk som just nu är under uppbyggnad kan delvis uppfattas som en fortsättning på ett tidigare skandinaviskt forskningssamarbete om begreppsförståelse i historie- och samhällskunskapsdidaktik, presenterat i en gemensam antologi (Kvande & Olofsson red., 2024). Ett viktigt resultat av det samarbetet var nya insikter om behovet av en djupare förståelse för likheter och skillnader mellan de nordiska ländernas samhälls- och historieundervisning.

En nyckelfråga för projektet är hur "grundläggande begrepp" (Koselleck, 2004) som nationalism, demokrati och samhällelig sammanhållning ska förstås och hanteras i en tid av tilltagande konflikter och avtagande tillit (Baumann, 2018; Brochmann, 2018; Trägårdh, 2021). En del av forskningsproblemet utgår från det faktum att neonationalistiska politiska partier har blivit en del av regeringsunderlaget i olika omgångar i alla nordiska länder - utom Island (Bergmann, 2020).

Ytterligere en fråga som aktualiseras genom den samtidshistoriska utvecklingen rör det försämrade säkerhetsläget i Norden, och det svenska och finska Nato-medlemskapet. Förändringar blir således viktiga att undersöka i projektet, men också kontinuiteter. Nationen uppfattades exempelvis länge som en förutsättning för demokrati (Østerud, 2018) samtidigt som det från 1990-talet i offentliga utredningar utvecklades idéer om att nationen var föråldrad.

Tonvikten lades istället på att främja mångkultur och universalistiska värderingar (Tvedt, 2018).

Idag går pendeln snarast åter åt det andra hållet (Trägårdh, 2021).

För närvarande består nätverket av ett tjugotal nordiska forskare i historia, sociologi och olika ämnesdidaktiska kombinationer som alla anmält intresse att delta. Jag avslutar min del av introduktionen med en översikt över arbetet så här långt i olika påbörjade projektgrupper. Presentationen innefattar också en diskussion om hur resultat med olika metodologiska ansatser tänkbart kan sammanföras, utvärderas och presenteras. Projektet har beviljats konsolideringsstöd från Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet (NTNU) 2024-2025. Nya ansökningar är på gång. Ytterligere medlemmar är välkomna att ansluta till nätverkets projektgrupper.

Felleskap og nasjon – en kvantitativ undersøkelse

Forfatter: Per Overrein Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU,
per.overrein@ntnu.no

Abstract:

I arbeidet med prosjektet *Nasjonalisme, demokrati og fellesskap i Norden* er det utviklet en pilot for en survey til lærerskolestudenter og lærerutdannere i Norden. Noe vi ønsker svar på er:

Hvilke fellesskap er viktig for lærerutdannere og lærerstudenter i Norden?

Hvor sentralt står nasjonen som fellesskap i lærerutdanningene?

Hvilke forskjeller er det i synet på det nasjonale mellom de nordiske landenes lærerutdanninger?

Fra ca. år 2000 var kritikk av det nasjonale blitt en dominerende tenkning i mange forskningsmiljøer. Ønsket om å fremme universalistiske verdier framfor nasjonale ble det sentrale (Tvedt, 2017). Forståelser av nasjonen og nasjonal identitet har likevel gjennom ulike internasjonale undersøkelser blitt forsket på (Ariely, 2019). Nasjonen er blitt forstått i spenningsfeltet mellom idealtypene det politisk/statsborgerlige og det etnisk/kulturelle nasjonsbegrepet (Østerud, 2018). Noen undersøkelser har forsøkt å trekke et skille mellom patriotisme og nasjonalisme, funn viser likevel ikke entydige svar (Ariely, 2019). Hvordan ungdom i Norden forstår fellesskap, demokrati og medborgerskap er også blitt gransket (Utdanningsdirektoratet, 2023).

En del av vår kvantitative undersøkelse søker svar på hvordan det nasjonale oppfattes og behandles i lærerutdanningene. Legges det for eksempel til grunn en demokratisk nasjonalisme som er inkluderende og moderne, eller avvises tanken om det nasjonale framfor universalistiske verdier og andre fellesskap? Bør skolen fremme verdier og kulturer som er nasjonale eller bryter det med tanken om at skolen skal være verdinøytral? Hva mener studenter og lærerutdannere om integrering og skal den være basert på et nasjonalt verdigrunnlag?

Dette er noen av spørsmålene surveyen vil kunne gi innsikt i. Den vil trolig avdekke forskjeller mellom de nordiske lærerutdanningene, og gi et empirisk grunnlag til hvordan studenter og lærerutdannere ser på fellesskap og betydningen av det nasjonale.

TOLKINGSROM: På jakt etter nasjonale politiske kontekstar i studenttekstar om nasjonalisme

Forfatter: Lise Kvande, Noregs teknisk-naturvitskaplege universitet, NTNU
lise.kvande@ntnu.no

Abstract:

NFN-prosjektet vil studere korleis dei tre grunnomgrepa nasjonalisme, fellesskap og demokrati blir forstått og brukt i dei ulike nasjonane i Norden. Som det vil gå fram av denne sesjonen, vil prosjektet gå breidt ut for å hente inn ulike typar data og med litt ulike forskingsspørsmål knytt til dei.

Denne presentasjonen skal ta opp éin type data som vil bli tatt i bruk i prosjektet, nemleg frie studenttekstar. Dei vil bli samla inn mellom samfunnsfag- og historiedidaktikk-studentar ved lærarutdanningsinstitusjonar i Norden. Det vil seie at vi får ei stor mengd data å analysere, sjølv om talet på respondentar vil vere mykje lågare enn ved den kvantitative spørjeundersøkinga (jf. Overrein sin presentasjon). Innsamling av studenttekstar vil også kunne utvikle og styrke spørsmåla i den kvantitative undersøkinga og å leggje eit godt grunnlag for fokusgruppeintervju med lærarutdannarar på eit seinare tidspunkt.

Hovudvekta av spørsmåla studentane skal svare på, vil handle om omgrepet nasjonalisme.

Det vil seie at omdreiingspunktet vil vere omgrepsforståing som analytisk kategori (Berenskoetter, 2017). Omgrepsforståing gir ein eigen inngang til å studere korleis studentane forstår fenomenet nasjonalisme i sine eigne tidbundne kontekstar (Hassing, 2009). Mengda studenttekstar opnar for både kvantitative og kvalitative omgrepsanalyser.

Presentasjonen vil leggje fram forskingsdesign og den planlagde prosessen for innsamling av data. Omgrepsanalyse vil frå forskarane si side handle om evne til å framandgjere, eller de- naturalisere omgrepa for å gjere dei mogleg å analysere (Koselleck, 1972). Ei vitenskapsteoretisk utmaning i denne samanhengen er at sjølv forskingsdesignet, ikkje minst den komparative ambisjonen, krev at ein må *konstruere* ein kontekst, både ved førebuing av studien og under vegs i analysen.

Kunnskap, fellesskap, medborgerskap: Mot et republikansk nasjonsbegrep i norske læreplaner?

Forfatter: Jakob Maliks, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, NTNU
jakob.maliks@ntnu.no

Abstract:

Læreplanene i Norge, Sverige og Danmark ligger i støpeskjeen. Tradisjonelt har politiske analyser av historie i læreplaner beveget seg langs en høyre-venstre akse, med en klassisk liberal (Dewey) posisjon i midten (Stanley, 2015). Denne aksene kan omfatte synet på både kunnskaper, ferdigheter og verdier. Med utgangspunkt i de ideologiske endringene de siste 40 årene kan spørsmålet stilles om en mer hensiktsmessig inngang til en politisk analyse av historie i læreplaner vil være å benytte David Goodharts skillelinje “somewheres” and “anywheres”.

Med bruk av David Goodharts begrepspar vil utviklingen i de norske læreplanene med hensyn til historie i perioden 2006-2025 analyseres og drøftes. En sentral hypotese er at pedagogiske sentralkonsepter hentet fra OECD og implementert i de norske læreplanene representerer en radikal og systemisk “anywheres”-posisjon med hyperindividualiserende siktemål og en sannsynlig fellesskapsnedbrytende virkning.

Individualiseringen kan ses som en løsning på et problem: Opphevelsen av 1800-tallets semietniske nasjonsfelleskap og opprettholdelsen av fellesskolen i et stadig mer mangfoldig samfunn. Her vil det argumenteres for at et fellesskap basert på et republikansk medborgerskaps- og nasjonsbegrep (Friis Nilsen, 2022) forankret i en ny nasjonal historie kan være et fruktbart alternativ.

Keywords: nationalism, community, civic/history didactics, teacher education

Referencer:

- Ariely, G. (2019). Measuring dimensions of national identity across countries: theoretical and methodological reflections. *National Identities*, 22(3), 265–282.
<https://doi.org/10.1080/14608944.2019.1694497>
- Bauman, Z. (2018). *Retrotopia*. Göteborg: Daidalos.
- Berenskoetter, F. (2017). Approaches to Concept Analysis. *Millennium*, 45(2), 151–173.
- Bergmann, E. (2020). *Neo-nationalism: The rise of nativist populism*. Springer International Publishing.
- Brochmann, G. (2018). Immigration policies of the Scandinavian countries. I Nedergaard, P. & Wivel, A. (red.) (2018). *The Routledge handbook of Scandinavian politics*. London; New York: Routledge.
- Friis Nilsen, H. (red.) (2022) *Myndig medborgerskap. Demokrati i lærerutdanningen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Goodhart, D. (2017) *The Road to Somewhere. The New Tribes Shaping British Politics*. London. Penguin.
- Hassing, A. (2009). Begrebshistorie – om at didaktisere en teoretisk tilgang til historiefaget. I P. Wiben (red.) *Historiedidaktik*. København: Columbus.
- Koselleck, R. (1972). Einleitung. I Brunner, O., Conze, W. & R. Koselleck (1972-1979): *Geschichtliche Grundbegriffe: Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland*. Stuttgart: Klett-Cotta.
- Koselleck, R. (2004). *Erfarenhet, tid och historia: om historiska tiders semantik*. Daidalos.
- Kvande, L. Olofsson, H. (red.) (2024). *Begreper om og i samfunnet teori, empiri og analyse av begrepsforståelse og -læring i samfunnsfag*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Stanley, W. B. (2015) Social Studies and the Social Order: Transmission or Transformation? I Walter C Parker (red.) *Social Studies Today. Research and Practice*. New York; Routledge.
- Trägårdh, L. (2021). Demokrati i blodet: Hur nationalismen breddade vägen för ett radikalt individuellt frihetsprojekt i Sverige. I K. Almqvist (red.), *Nation, stat och imperium: tillhörighet i en globaliserad värld*. Andra utgåvan. Bokförlaget Stolpe.
- Tvedt, T. (2017). *Det internasjonale gjennombruddet: fra "ettpartistat" til flerkulturell stat*. Oslo: Dreyers.
- Utdanningsdirektoratet. (23 november 2023). *Demokrati og medborgerskap: Den internasjonale studien ICCS*. <https://www.udir.no/tall-og-forskning/internasjonale-studier/iccs/>
- Østerud, Ø. (2018). *Nasjonalisme*. Oslo: Dreyers forlag